Sprawozdanie z monitoringu przyrodniczego i nadzoru nad działaniami ograniczającymi skutki ekologiczne w związku z zakończeniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”
trzeci kwartał 2025

Niniejsze sprawozdanie obejmuje trzeci kwartał 2025 r. (lipiec – wrzesień) i dotyczy następujących zagadnień:

1. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Biała wraz z dopływającym do niej roznosem Sztolni Bolesławskiej i Ponikowskiej w Laskach, na pograniczu z Dąbrową Górniczą oraz kompleksem stawów między Karną a Laskami;
2. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Sztoły wraz ze stawami przy Leśnym Dworze;
3. monitoring siedliska bobrów w cieku Dąbrówka.

Trzeci kwartał 2025 roku charakteryzował się zmiennymi w czasie warunkami termicznymi. Pod tym względem lipiec należy zaliczyć do miesięcy normalnych, sierpień był generalnie chłodny, z kolei wrzesień należał do bardzo ciepłych[1]. Jakkolwiek w lipcu suma opadów była wyższa niż średnio dla tego okresu roku – miesiąc bardzo wilgotny, to w sierpniu sytuacja opadowa nie była korzystna. Dla monitorowanego obszaru był to okres skrajnie suchy, z sumą opadów atmosferycznych poniżej 50 % średniej miesięcznej. We wrześniu opady były w normie, ale ogólna sytuacja hydrologiczna w Polsce nie uległa poprawie. W trzecim kwartale kilkukrotnie wystąpiły intensywne opady deszczu powodujące krótkotrwałe wezbrania na rzekach monitorowanego obszaru.

Maty glonów nitkowatych usuniętych z koryta Białej podczas lipcowych przepływów wezbraniowych (8.08.2025), fot. A. Tyc

Pomimo pogłębiającej się suszy w całym kraju, w trzecim kwartale 2025 r. obserwowane było dalsze, stałe podnoszenie się poziomu wód podziemnych po zamknięciu kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Powoduje to powrót podmokłości w naturalnych obniżeniach terenu, woda pojawia się w dawnych starorzeczach (np. Białej Przemszy czy Białej) i w wyrobiskach piasku w całym regionie. Stale rosną też przepływy w ciekach w zlewni rzeki Biała. W efekcie następuje obserwowana regeneracja ekosystemów wodnych, wspomagana działalnością bobrów. Tam gdzie jest to możliwe działalność tych zwierząt powinna być zachowana. Nie dotyczy to terenów zamieszkanych i z istniejącą infrastrukturą

[1] Na podstawie charakterystyki wybranych elementów klimatu w Polsce publikowanej co miesiąc przez IMGW-PIB (https://obserwator.imgw.pl/)

(np. groble stawów). W przeciwieństwie do Białej i jej zlewni, Sztoła na odcinku od stawów przy Leśnym Dworze do ujścia jest niemal na całej długości pozbawiona stałego przepływu, a stawy mają okresowe zasilanie po opadach. Aktywny przepływ ma jedynie kilkusetmetrowy odcinek poniżej ujścia roznosu Sztolni Czartoryskiej w Bukownie. Taki stan rzeczy ma wpływ na funkcjonowanie ekosystemu doliny Sztoły.

Ad. 1.

W trzecim kwartale 2025 r., czyli latem tego roku nie obserwowano większych zmian w ekosystemie doliny rzeki Biała w stosunku do stanu z poprzednich okresów. Stale podnoszące się zwierciadło wody skutkuje przede wszystkim coraz wyższymi stanami na rzece oraz na dopływających ciekach. Z punktu widzenia regenerujących się ekosystemów jest to zjawisko korzystne. Dolina Białej poniżej Lasek ma bardzo dobre warunki retencyjne.

Połączenie koryta Białej – z lewej strony, z korytem roznosu Sztolni Ponikowskiej i Bolesławskiej (lewe) oraz zarośnięte rzęślą koryto połączonych cieków ok. 150 m poniżej ich połączenia (prawe) (22.08.2025), fot. A. Tyc

Połączenie Białej wraz ze Sztolnią Ponikowską i Bolesławską z wodami prowadzonymi ciekiem Dąbrówka (lewe) oraz zarośnięte koryto Białej już po połączeniu cieków (prawe) (22.08.2025), fot. A. Tyc

Bogate w biogeny wody płynące ciekiem Dąbrówka powodują bujny rozrost roślinności wodnej, głównie jeżogłówki gałęzistej, rzęśli i rzęsy wodnej (lewe, 22.08.2025) oraz błotniarka stawowa żerująca na kępkach glonów (prawe, 15.09.2025), fot. A. Tyc

W końcu lata nad wodami Białej można było obserwować liczne ważki, m.in. szablaka krwistego (na zdjęciu samica) czy ważek z rodziny łątkowatych (15.09.2025), fot. A. Tyc

W całym korycie Białej od stawu nr 1 w Laskach aż po ujście do Białej Przemszy oraz w licznych rozlewiskach w dolinie spotyka się młodociane i dorosłe żaby z grupy zielonych (lewe, 26.08.2025) (prawe, 15.09.2025), fot. A. Tyc

Od pojawienia się wypływów w zakolu Białej w Kuźniczce Nowej strefa rozmywanej piaszczystej skarpy stale się powiększa tworząc rozległy stożek w korycie rzeki (21.09.2025), fot. A. Tyc

Zwiększenie się uwilgotnienia podłoża doliny jest korzystne dla utrzymania się na dużych obszarach turzycowisk, głównie turzycy prosowej *Carex paniculata*. Tworzy ona charakterystyczną dla tej doliny kępkową strukturę krajobrazu. Zwiększanie się głębokości wody płynącej w korycie Białej powoduje ponadto wycofywanie się z głównego nurtu rzeki jeżogłówki gałęzistej *Sparganium erectum*, rozprzestrzeniającej się do tej pory w jej żyznych wodach.

Tojad dzióbaty obficie kwitnący w nadrzecznych zaroślach w ujściowym odcinku Białej i nad Białą Przemszą (26.08.2025), fot. A. Tyc

W płytszych fragmentach koryta i jego szerokich zakolach dominuje szuwar jeżogłówki gałęzistej (lewe, 22.08.2025), natomiast w głębszych i bardziej zacienionych częściach koryta dominuje roślinność zanurzona (m.in. rzęśl i rdestnica grzebieniasta) (prawe, 8.08.2025), fot. A. Tyc

Jednym z walorów botanicznych ujściowego odcinka Białej i nadbrzeżnych zarośli Białej Przemszy w Kuźniczce Nowej jest tojad dzióbaty *Aconitum variegatum.* Ten ściśle chroniony gatunek ma tu dogodne warunki rozwoju. W gorszej sytuacji są zarastające nawłocią, sadźcem konopiastym i krzewami zachowane w międzyrzeczu Białej i Białej Przemszy w Kuźniczce Nowej wilgotne łąki krwiściągowe (od wielu lat brak koszenia). Są one siedliskiem modraszków, motyli chronionych prawnie w Polsce i wymienionych w załączniku II i IV dyrektywy siedliskowej Unii Europejskiej. W bieżącym roku obserwowane były nieliczne okazy modraszka nausitousa *Phengaris nausithous* i modraszka telejusa *Phengaris teleius*.

Stan monitorowanego stawu bobrowego u wylotu wąwozu lessowego w środkowym biegu Białej, który po okresie całkowitego wyschnięcia na wiosnę napełnił się wodą i jest wykorzystywany przez rodzinę bobrów (lewe) oraz intensywnie zgryzana osika w sąsiedztwie stawu bobrowego (prawe) (8.08.2025), fot. A. Tyc

W wyschniętym po zatrzymaniu zrzutu wód kopalnianych do Białej i zarośniętym turzycami zbiorniku na terasie rzeki latem tego roku pojawiła się woda – bobry wykonały dopływ wody poprzez wyschnięte starorzecze oraz podpiętrzyły wodę (lewe), głównie po to by ułatwić sobie dostęp do oddalonych od rzeki osik i wierzb (prawe), 22.08.2025), fot. A. Tyc

Bobry penetrują również Białą Przemszę – powalone nadbrzeżne drzewa w Okradzionowie (21.09.2025), fot. A. Tyc

W trzecim kwartale 2025 r. nie zmieniła się zasadniczo sytuacja w kompleksie stawów Karna-Laski. Zwiększyła się wydajność wypływu z odwiertu przy stawie nr 5, co podniosło stany wód na stawach poniżej i na rozlewiskach poniżej stawu nr 1. Z uwagi na położenie w całym kompleksie i stałe zasilanie z torfowisk, najciekawszy i najbardziej stabilny jest ekosystem wodny stawu nr 6. To w nim obserwowano, m.in. gąbki słodkowodne, występuje duża naturalna populacja grzybienia północnego oraz bogaty zespół rdestnic.

Jeden z wielu płatów kultywarów grzybienia na stawach w Laskach (staw nr 3, lewe) oraz szuwar pałki wąskolistnej na stawie nr 2 w Laskach (prawe) (6.08.2025), fot. A. Tyc

Perkozek, gatunek ptaków obserwowany coraz liczniej na powstających zbiornikach w Hutkach polujący na stawie nr 3 (lewe) oraz stan stawu nr 4 (prawe) w Laskach (6.09.2025), fot. A. Tyc

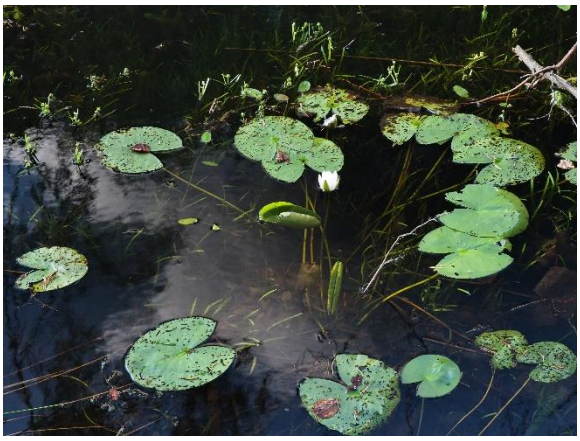

Grzybienie północne na stawie nr 6 w Laskach (6.08.2025), fot. A. Tyc

Niski stan wody w stawie nr 9 – powiększający zasięg szuwar pałki szerokolistnej (lewe) oraz duży okaz tołpygi w płytkiej wodzie stawu (prawe) (15.08.2025), fot. A. Tyc

Szuwar pałki szerokolistnej (lewe) i rdestnica pływająca (prawe) w zbiorniku ppoż. (15.08.2025), fot. A. Tyc

Ad. 2.

W trzecim kwartale 2025 r. źródłowy odcinek Sztoły zmieniał swój zasięg i kończył się, podobnie jak w poprzednim okresie powyżej stawów przy Leśnym Dworze. Nie obserwowano większych zmian w funkcjonowaniu ekosystemu tej części doliny rzeki Sztoły.

Niski stan wód w stawach przy Leśnym Dworze, głównie w tylnym stawie stanowiącym jeszcze do niedawna podstawowe siedlisko rodziny bobrów, spowodował że przeniosły one swoją aktywność na główny staw. Objawia się to licznymi, zapadającymi się norami w brzegach stawu wykorzystywanego do rekreacji wędkarskiej, ścinaniem drzew i krzewów wokół niego oraz gromadzeniem się coraz większej ilości fragmentów drewna na dnie.

Stan napełnienia głównego stawu przy Leśnym Dworze w połowie lata oraz kwitnące w tych warunkach kultywary grzybienia (11.08.2025), fot. A. Tyc

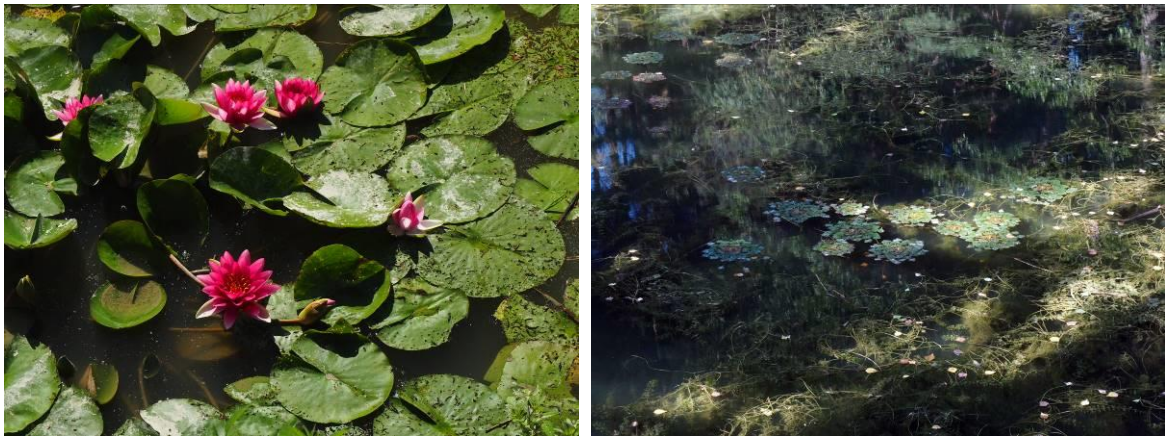

Kolorowe odmiany grzybienia na głównym stawie przy Leśnym Dworze (lewe) oraz liczne w tym roku rozety kotewki orzecha wodnego wprowadzonego sztucznie przed trzema laty do tylnego stawu (prawe) (11.08.2025), fot. A. Tyc

Niski stan i żyzność wód w tylnym stawie przy Leśnym Dworze sprzyja zarastaniu jeżogłówką gałęzistą (11.08.2025), fot. A. Tyc

Ad. 3.

Płynące ciekiem Dąbrówka wody sprzyjały latem rozwojowi glonów nitkowatych oraz rzęsy wodnej, które w okresach opadów nawalnych były masowo podrywane z dna i przenoszone w dół cieku. Maty glonów gromadziły się na tamach bobrowych poniżej mostu ul. Laskowskiej. W tych warunkach siedliskowych w Dąbrówce przez całe lato spotykane były żaby z grupy zielonych oraz liczne ptaki, w tym głównie krzyżówki. Nie obserwowano zmian w funkcjonowaniu rodziny bobrów w ich siedlisku w Dąbrówce.

Zakwity glonów oraz rozwój rzęsy wodnej w Dąbrówce (lewe, 15.08.2025 i prawe, 22.08.2025), fot. A. Tyc

Stan cieku Dąbrówka w okolicach monitorowanego siedliska bobrów – poniżej tamy (lewe) i widok z mostu na zalewiska w sąsiedztwie tam (prawe) (22.08.2025), fot. A. Tyc

Stan cieku Dąbrówka powyżej (lewe) i poniżej (prawe) mostu ul. Długiej (22.08.2025), fot. A. Tyc

Katowice – Sosnowiec, 2.11.2025 *Andrzej Czylok, Andrzej Tyc*